# Innspill til stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye

**Fra Gaulavassdraget og Nea–Nidelvvassdraget vannområder**
**Til Klima- og miljødepartementet**
**Dato: 15.10.2026**
**Referanse: 26/4470**

Gaulavassdraget og Nea–Nidelvvassdraget vannområder viser til Klima- og miljødepartementets arbeid med ny stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye.

Dette innspillet er utarbeidet av vannområdekoordinator i Gaulavassdraget og Nea–Nidelvvassdraget vannområder, og bygger på faglige erfaringer fra arbeidet med vannforvaltning og restaurering av vassdrag.

Gaula og Nidelva er nasjonale laksevassdrag og representerer mange av utfordringene som møter norske laksebestander i dag. Bestandene påvirkes av flere faktorer samtidig, blant annet redusert sjøoverlevelse, lakselus og annen påvirkning fra oppdrett, vannkraftregulering, fysiske inngrep, tap og forringelse av leveområder og klimaendringer. Mange av de samme utfordringene gjelder øvrige laksevassdrag rundt Trondheimsfjorden og er representative for situasjonen nasjonalt.

Situasjonen de siste årene viser at det ikke er tilstrekkelig å regulere fisket når bestandene svikter. Skal utviklingen snus, må tiltakene i større grad rettes mot årsakene til bestandsnedgangen og de menneskeskapte påvirkningene som reduserer produksjon og overlevelse gjennom laksens livsløp.

På bakgrunn av erfaringene fra arbeidet i vannområdene mener vi den kommende stortingsmeldingen må bidra til sterkere virkemidler, langsiktig finansiering og større gjennomføringskraft. Vi vil særlig trekke fram seks områder hvor vi mener det er behov for endringer.

### 1. Oppdrettspåvirkningen på vill laksefisk må reduseres vesentlig

Vi er kjent med at regjeringen har valgt å behandle tiltak mot oppdrettsnæringens påvirkning i havbruksmeldingen. Vi mener likevel det er nødvendig å kommentere denne påvirkningen, ettersom lakselus og andre forhold knyttet til oppdrettsnæringen utgjør noen av de største menneskeskapte truslene mot norske villaksbestander. Skal stortingsmeldingen gi et helhetlig bilde av utfordringene bestandene står overfor, kan ikke en av de viktigste påvirkningsfaktorene utelates fra vurderingen.

Trondheimsfjorden har status som nasjonal laksefjord og er i en særstilling ved at det ikke er tillatt med oppdrett av laksefisk innenfor fjorden. Dette vernet er etter vårt syn en helt grunnleggende forutsetning for å ivareta bestandene av villaks og sjøørret i Trondheimsfjorden, og må opprettholdes.

Samtidig stopper ikke påvirkningen ved munningen av Trondheimsfjorden. Laksesmolt fra Gaula, Nidelva og de øvrige elvene i fjorden må på sin vandring mot havet passere kystområder med omfattende oppdrettsaktivitet.

Lakselus fra oppdrettsnæringen utgjør en betydelig trussel mot villaksen. Havforskningsinstituttets risikovurdering fra 2024 vurderte det som høyst sannsynlig at lakselusindusert dødelighet hos utvandrende laksesmolt i produksjonsområde 6 (Trondheimsfjorden) lå mellom 10 og 30 prosent. Dette innebærer et potensielt svært betydelig tap av villaks som følge av lakselus alene.

I tillegg kommer mulig dødelighet som følge av oppdrettsrelaterte sykdommer og redusert overlevelse som følge av genetisk innkrysning fra rømt oppdrettslaks. Den samlede påvirkningen på villaksbestandene kan dermed være større enn det lakselusestimatene alene viser.

For villaksbestander som allerede er betydelig redusert, mener vi at en menneskeskapt tilleggsdødelighet i denne størrelsesordenen er uakseptabel. Når bestandene er under press fra flere påvirkninger samtidig, er det avgjørende å redusere de belastningene vi faktisk har mulighet til å kontrollere.

Stortingsmeldingen bør derfor legge opp til vesentlig sterkere tiltak for å redusere utslipp av lakselus fra oppdrettsnæringen. Vi mener utviklingen må gå mot produksjonsteknologi som fysisk skiller oppdrettsfisken fra det omkringliggende sjømiljøet, gjennom lukkede anlegg eller andre løsninger som dokumentert hindrer utslipp av lakselus, smittestoffer, kjemikalier og organisk avfall.

**Sjøørreten må også få en tydeligere plass i reguleringen av oppdrettsnæringen.** I motsetning til laksesmolt, som vandrer gjennom fjord- og kystområdene på vei mot havet, kan sjøørreten oppholde seg over lengre tid i kystnære områder og dermed eksponeres gjentatte ganger for lakselus. Påvirkningen på sjøørret bør derfor inngå som en selvstendig og tydelig del av grunnlaget for regulering av oppdrettsnæringens miljøpåvirkning.

**2. Sykdomsutbrudd i Gaula og andre laksevassdrag**

De siste to årene har vi opplevd omfattende sykdomsproblemer hos voksen laks og sjøørret i Gaula og flere andre laksevassdrag i Trøndelag. Det er registrert alvorlige hudforandringer og soppinfeksjoner, og Veterinærinstituttet har i 2026 meldt om funn av ulcerativ dermal nekrose (UDN) hos laksefisk i Gaula og Orkla.

Sykdomsutbruddene gir stor grunn til bekymring. I Gaula ble det i 2025 rapportert om svært omfattende dødelighet blant voksen gytefisk før gyting. NINA anslo at over 90 % av gytefisken døde før den rakk å gyte i 2025. Også i 2026 er det observert store mengder syk fisk og vi frykter at det nå blir andre året med slik omfattende dødelighet på laks og sjøørret i vassdraget.

Dette kommer på toppen av en allerede krevende bestandssituasjon. Når en betydelig andel av gytefisken risikerer å dø før den får gytt, kan konsekvensene for rekruttering og framtidig bestandsutvikling bli svært alvorlige.

Kunnskapen om årsakene til sykdomsutbruddene, smitteveier, utløsende faktorer og konsekvensene på bestandsnivå er fortsatt mangelfull. Det er derfor behov for en vesentlig styrket forskningsinnsats som kan bidra til å avklare sykdomsårsakene og identifisere mulige forebyggende tiltak.

Stortingsmeldingen bør legge grunnlag for langsiktig finansiering av forskning og overvåking av sykdom hos vill laksefisk. Dette må omfatte både sykdomsforhold i ferskvann og mulige sammenhenger med påvirkninger i sjøfasen.

**3. Habitattiltak må stå i forhold til produksjonstapet fra vannkraft**

Gaula og Nidelva illustrerer en sentral problemstilling i dagens lakseforvaltning: hvordan tidligere kultiveringspålegg skal erstattes med habitatforbedrende tiltak når utsetting av settefisk avvikles.

Vi støtter prinsippet om at naturlig produksjon og funksjonelle habitater skal prioriteres framfor langvarig avhengighet av utsetting av fisk. Dersom settefiskproduksjon erstattes av habitatforbedrende tiltak, er det imidlertid avgjørende at omfanget av tiltakene står i forhold til det faktiske produksjonstapet som reguleringen har medført.

Dette mener vi ikke er tilfellet i dag.

I Nidelva er det gitt pålegg om habitatforbedrende tiltak, men omfanget er etter vårt syn svært begrenset sett opp mot størrelsen på vassdraget og påvirkningen fra vannkraftreguleringen. I 2025 ble det eksempelvis lagt ut om lag 200 $m^3$ gytegrus. Tiltaket er positivt, men illustrerer samtidig størrelsesforholdet mellom dagens tiltak og behovet i et stort, sterkt regulert laksevassdrag. Enkeltstående tiltak av denne størrelsen utgjør et beskjedent bidrag dersom ambisjonen er å kompensere for et betydelig og varig produksjonstap.

Situasjonen i Gaula synliggjør problemet ytterligere. Pålegget om utsetting av settefisk er avviklet, mens nytt pålegg om habitatforbedrende tiltak fortsatt ikke er kommet på plass. Resultatet er en periode hvor tidligere kompensasjon er fjernet uten at tilsvarende kompensasjon gjennom habitattiltak er etablert.

Settefiskanlegget på Lundamo representerte tidligere en betydelig årlig kostnad for regulanten. Dersom den økonomiske innsatsen som tidligere gikk til produksjon og utsetting av fisk, i stedet ble videreført som en årlig forpliktelse til habitatrestaurering, ville dette gitt helt andre muligheter for systematisk og langsiktig restaurering i Gaulavassdraget.

Vi mener derfor at dagens praksis for fastsettelse av habitatpålegg må gjennomgås. Påleggene må i større grad bygge på en faglig vurdering av produksjonstapet og hvilke tiltak som er nødvendige for å forbedre vassdragets naturlige produksjonsevne.

**Avvikling av settefiskpålegg må ikke bli en økonomisk besparelse for regulanten dersom behovet for å kompensere for reguleringsskaden fortsatt består.**

Stortingsmeldingen bør derfor legge til grunn at:

- Habitattiltak som erstatter kultivering, skal dimensjoneres ut fra dokumentert produksjonstap og behovet for kompenserende tiltak.
- Økonomiske forpliktelser ikke skal falle bort alene fordi virkemiddelet endres fra settefisk til habitatrestaurering.
- Nye pålegg om habitattiltak skal være på plass før eller samtidig med at eksisterende kultiveringspålegg avvikles.
- Habitattiltak bør organiseres som langsiktige programmer med forutsigbare økonomiske rammer, framfor enkeltstående tiltak.

En slik tilnærming vil kunne flytte ressursbruken fra kunstig produksjon av fisk til langsiktig gjenoppbygging av vassdragenes naturlige produksjonsevne.

Samtidig må habitatforbedrende tiltak ikke bli en erstatning for nødvendige miljøforbedringer i selve vannkraftreguleringen. Miljøtilpasset vannføring, tapping, fiskevandring og andre relevante tiltak må vurderes som en del av den samlede innsatsen for å forbedre forholdene for anadrom laksefisk.

**4. Restaurering av vassdrag må løftes til en langsiktig nasjonal satsing**

Gjennom flere tiår har norske vassdrag blitt påvirket av flomsikring, kanalisering, utfylling, veier, jernbane, kulverter, kraftproduksjon og andre fysiske inngrep. Mange av inngrepene er små hver for seg, men den samlede effekten kan være betydelig gjennom tap av gytearealer, skjul, sideløp, kantvegetasjon og vandringsmuligheter.

Erfaringene fra Gaulavassdraget viser samtidig at konkrete restaureringstiltak kan gjennomføres relativt raskt når finansiering, fagkompetanse og samarbeid mellom berørte aktører er på plass.

De siste årene er det gjennomført restaurering av en rekke sidevassdrag og områder i hovedelva, blant annet gjennom utlegging av gytegrus og stor stein, fjerning av vandringshindre og forbedring av gyte- og oppvekstområder. Arbeidet viser at det finnes et betydelig potensial for å forbedre produksjonsforholdene for laks og sjøørret gjennom målrettede fysiske tiltak.

En vesentlig utfordring er imidlertid at finansieringen i stor grad er prosjektbasert og kortsiktig. Prosjektene er avhengige av årlige søknader til ulike tilskuddsordninger,

samtidig som kartlegging, prosjektering, grunneierdialog, tillatelser, anskaffelser og gjennomføring ofte strekker seg over flere år.

Dette gjør det vanskelig å planlegge og gjennomføre større, sammenhengende restaureringsprogrammer.

Vi mener derfor at stortingsmeldingen bør legge grunnlag for en langsiktig og vesentlig styrket nasjonal satsing på restaurering av vassdrag med anadrom laksefisk. Finansieringen bør være flerårig og omfatte hele prosessen fra kartlegging og prosjektering til gjennomføring og etterundersøkelser.

**Sidevassdragene må få større oppmerksomhet**

Små sideelver og bekker er viktige gyte- og oppvekstområder, særlig for sjøørret, men også for laks. Samtidig er det ofte nettopp disse vassdragene som er sterkest påvirket av kulverter, bekkelukking, kanalisering, landbruk, vei, jernbane, erosjonssikring og inngrep i kantvegetasjonen.

Vår erfaring er at relativt begrensede tiltak i slike vassdrag kan gi store forbedringer i tilgjengelig produksjonsareal. Fjerning av ett enkelt vandringshinder kan eksempelvis åpne betydelige gyte- og oppvekstarealer som tidligere har vært utilgjengelige for anadrom fisk.

Stortingsmeldingen bør derfor gi sjøørreten og de mindre anadrome vassdragene en tydeligere plass i den nasjonale laksefiskforvaltningen.

**5. Eksisterende inngrep og infrastruktur må utbedres**

En stor del av utfordringene i norske vassdrag skyldes eldre inngrep og infrastruktur etablert på et tidspunkt da hensynet til økologisk tilstand og fiskevandring hadde mindre oppmerksomhet. Kulverter under veier og jernbane fungerer fortsatt mange steder som helt eller delvis vandringshindre, mens eldre erosjonssikringer, terskler og andre konstruksjoner kan redusere habitatkvaliteten betydelig.

Det er behov for en langt mer systematisk og forpliktende innsats for å kartlegge og utbedre slike inngrep. Enkelte sektormyndigheter har kommet i gang med dette arbeidet gjennom oppfølgingen av vannforskriften, mens andre i langt mindre grad har fulgt opp. Innsatsen er samlet sett ikke tilstrekkelig og må styrkes betydelig.

Skal vi lykkes, må restaurering og miljøforbedringer bli en integrert og prioritert del av arbeidet i alle relevante sektorer. Dette krever at sektormyndighetene har dedikert personell med nødvendig kompetanse og kapasitet til å arbeide systematisk med kartlegging, planlegging og gjennomføring av tiltak. Det må samtidig sikres tilstrekkelig og forutsigbar finansiering til hele tiltaksløpet, inkludert etterundersøkelser for å dokumentere effekten av gjennomførte tiltak.

Når eksisterende veier, jernbane, bruer og kulverter skal rehabiliteres, bør forbedring av vassdragsmiljø og fiskevandring være en integrert del av prosjektene. Det samme gjelder ved flom- og erosjonssikring, hvor løsningene i større grad må utformes slik at hensynet til fisk, vassdragsnatur og klimatilpasning ivaretas samtidig.

Stortingsmeldingen bør legge grunnlag for tydeligere nasjonale mål, mer forpliktende sektoransvar og en langsiktig satsing på å restaurere tapt og forringet habitat for anadrom laksefisk. Det må samtidig stilles tydelige krav om at nye inngrep ikke fører til ytterligere tap av viktige leveområder.

**6. Styrk gjennomføringskapasiteten gjennom vannområdene**

En betydelig utfordring i norsk vannforvaltning er ikke nødvendigvis mangel på kunnskap om hvilke tiltak som bør gjennomføres. I mange vassdrag kjenner vi både påvirkningene og aktuelle tiltak. Flaskehalsen er ofte kapasitet og finansiering til å ta et tiltak fra idé til ferdig gjennomføring.

Restaurering krever kartlegging, grunneierdialog, finansiering, prosjektering, tillatelser, anskaffelser, entreprenøroppfølging og biologisk oppfølging. Dette forutsetter personell som kan arbeide kontinuerlig med tiltakene over tid.

Utfordringen er særlig stor for tiltak der det ikke finnes én tydelig ansvarlig sektor eller tiltakshaver for gjenoppretting eller forbedring. Dette gjelder blant annet privateide kulverter som utgjør vandringshindre, og som ble etablert før vannforskriften trådte i kraft, der det i praksis kan være vanskelig å plassere ansvar og stille krav om utbedring. Slike vandringshindre finnes det svært mange av. Tilsvarende utfordringer oppstår i vassdrag der den samlede belastningen fra ulike påvirkningsfaktorer gjør det nødvendig å gjennomføre habitatforbedrende tiltak for å kompensere for tapt økologisk funksjon og produksjonsevne.

Felles for disse tiltakene er at de ofte faller mellom ulike sektormyndigheters ansvarsområder. Selv om tiltakene kan være godt faglig begrunnet og gi betydelige miljøgevinster, blir de likevel ikke gjennomført fordi ansvaret er uklart, finansieringen mangler eller ingen har kapasitet og mandat til å drive prosessene fremover.

**Etabler tiltakskoordinatorer for vassdragsrestaurering**

Vi mener staten bør etablere en nasjonal ordning med statlig finansierte tiltakskoordinatorer for restaurering av vassdrag, med utgangspunkt i den eksisterende vannområdeorganiseringen.

Vannområdekoordinatorene arbeider allerede på tvers av kommunegrenser, sektorer og myndighetsnivåer, med hele nedbørfeltet som utgangspunkt. De har lokal kunnskap om vassdragene og aktørene som påvirker dem. Ved å bygge videre på denne strukturen kan staten styrke gjennomføringskapasiteten uten å etablere nye forvaltningsorganer.

Tiltakskoordinatorene bør ha som hovedoppgave å identifisere, utvikle og gjennomføre fysiske restaureringstiltak, med særlig vekt på prosjekter som mangler en tydelig ansvarlig tiltakshaver.

Det finnes interessante eksempler fra Sverige, hvor organisasjonen Sportfiskarna har bygget opp betydelig fagkompetanse og gjennomføringskapasitet innen praktisk vassdragsrestaurering. Organisasjonen gjennomfører restaureringsprosjekter i samarbeid med blant annet kommuner, myndigheter og grunneiere. Norge har behov for tilsvarende gjennomføringskraft.

En nasjonal ordning med statlig finansierte tiltakskoordinatorer tilknyttet vannområdene vil etter vårt syn være en kostnadseffektiv måte å øke gjennomføringen av restaureringstiltak på. Ordningen må imidlertid komme i tillegg til, og ikke erstatte, eksisterende sektoransvar og lovpålagte forpliktelser.

**Langsiktig overvåking og dokumentasjon av effekter**

En styrket restaureringsinnsats må også følges opp med bedre overvåking og dokumentasjon av effektene.

Systematiske før- og etterundersøkelser vil gi bedre kunnskap om hvilke tiltak som gir størst effekt på fiskeproduksjon og økologisk tilstand. Dette vil igjen gjøre det mulig å prioritere ressursene mer effektivt og videreutvikle metodene som benyttes.

Det bør derfor sikres langsiktig finansiering både til gjennomføring av restaureringstiltak og til nødvendig overvåking av bestandene og effekten av tiltakene.

**Avslutning**

Gaula og Nidelva illustrerer situasjonen for mange norske laksevassdrag. Bestandene påvirkes ikke av én enkelt faktor, men av summen av påvirkninger gjennom hele livsløpet.

Når lakseinnsiget svikter, er regulering eller stenging av fisket et virkemiddel som kan gjennomføres raskt. Dette kan være nødvendig for å sikre tilstrekkelig gytefisk på kort sikt, men det løser ikke de underliggende årsakene til bestandsnedgangen.

Den nye stortingsmeldingen må derfor bidra til en sterkere innsats for å redusere de menneskeskapte påvirkningene og gjenoppbygge vassdragenes naturlige produksjonsevne.

Gaulavassdraget og Nea–Nidelvvassdraget vannområder vil særlig understreke behovet for:

1. **Redusert oppdrettspåvirkning**: Opprettholde vernet av Trondheimsfjorden som nasjonal laksefjord, redusere påvirkningen fra oppdrettsnæringen.

2. **Økt kunnskap om sykdom**: Styrke forskning og overvåking av sykdom hos vill laksefisk.
3. **Bedre miljøtiltak i regulerte vassdrag**: Sikre at habitattiltak som erstatter settefiskutsetting, står i forhold til produksjonstapet fra vannkraftregulering en.
4. **Langsiktig og forutsigbar finansiering** av restaurering av lakse- og sjøørretvassdrag.
5. **Tydeligere sektoransvar for fysiske inngrep**: Sikre systematisk kartlegging og utbedring av eksisterende inngrep og vandringshindre, med tilstrekkelig kompetanse, finansiering og oppfølging hos ansvarlige sektormyndigheter.
6. **Statlig finansiering av tiltakskoordinatorer** gjennom en styrking av dagens vannområdeorganisering.

Skal Norge lykkes med å snu utviklingen for villaks, sjøørret og sjørøye, må det bli større gjennomføringskraft i arbeidet med å redusere de menneskeskapte påvirkningene. Vi har allerede mye av kunnskapen som trengs. Utfordringen framover blir å sikre at denne kunnskapen omsettes til konkrete tiltak i langt større omfang enn i dag.

Med vennlig hilsen

**Sivert Dahlen Lund**

Vannområdekoordinator
Nea-Nidelvvassdraget & Gaulavassdraget vannområder
sivert-dahlen.lund@malvik.kommune.no |Tlf: 413 68 999

Nea-Nidelvvassdraget og Gaulavassdraget vannområder